

*Libri: Epigrafi, Çeviri ve Eleştiri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Sayı VIII: Ocak-Aralık 2022) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu çalışma Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License altında lisanslıdır.

Atıf Düzeni Denizli S. 2022, *Hititlerde Büyü ve Ayin*. Yazar: G. Karauğuz, *Libri* VIII, 69-72.

Geliş Tarihi: 29.04.2022 | Kabul Tarihi: 01.05.2022

Elektronik Yayın Tarihi: 06.05.2022

Makale Türü: Kitap Tanıtımı

Editing: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

G. KARAUĞUZ, *Hititlerde Büyü ve Ayin. Konya 2022. Çizgi Kitabevi* Yayınları, 320 sayfa. ISBN:9786051967073

Sena DENİZLİ *

Eser, Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmakta olan Prof. Dr. Güngör Karauğuz tarafından kaleme alınmıştır. Kitap yedi ana bölüm ve kırk dokuz alt başlıkla verilmiş olan büyü ve ayinden oluşmaktadır.

Bölümler; *İçindekiler* (5-8), *Ön söz* (11-12), *Giriş* (13-16), *İlk Büyü Ne Zaman Yapılmış Olmalı?* (17-21), *Hitit Büyüleri Kil Kitapları* (21-57), *Hitit Büyücülüğünde Zaman ve Mekan* (57-63), *Hitit Büyülerinin Uygulayıcıları* (63-67), *Hitit Büyücülüğünde Kullanılan Araç ve Gereçler* (67-83), *Bazı Hitit Büyü Ayinlerinin Günümüze Yansımaları* (83-89), *Hitit Büyüleri Kil Kitaplarının Çevirisi* (89-285), *Hititlerde Büyü ve Ayin Kil Kitaplarının Katalog* (CTH) *Numaraları* (285-293), *Kaynakça ve Kısaltmalar* (294-305), *Diğer Yerlerde Kullanılan İşaretler* (305), *Hitit Büyü Kil Kitaplarından Bazıları* (306-311) ve *Dizin* (313-320)'dir.

İçindekiler (5-8) kısmının hemen öncesinde yazarın eğitim hayatına dair bilgiler verilmektedir. Bu bölümün ardından yazarın Hitit kil kitaplarını içeren tercüme ettiği bu eserini ithafı yer almaktadır.

Ön söz (11-12) bölümünde yazar ulusal basımda sürekli yer alan büyü ve büyücülük ile ilgili geçen başlıklardan söz etmektedir. Kişilerin cincilerin eline düşme nedenlerini şimdilik tıpta tedavisi mümkün olmayan hastalıklara sahip olmalarının payının büyük olduğundan söz etmektedir. Günümüzde büyücülerin yaptığı bazı faaliyetler ile Hititlerin büyüleri gerçekleştirmek için yaptıklarının benzerliklerinden bahsetmektedir.

Giriş (13-16) bölümünde büyüün tarihi ve ne olduğu anlatılmaktadır. "Büyü" sözcüğünün Eski Türkçe ve günümüz Anadolu ağızlarındaki karşılıklarına yer verilmektedir. Ayrıca efsun ve sihirin karşılaştırması yapılmaktadır. Cahiliye döneminde Arapların şifa aramak veya kötülük yapmak amacıyla yıldızları ya da cinleri çağırdıklarından bahseden kaynaklardan söz edilmektedir. Hz. Muhammed'e yapıldığı rivayet edilen büyüden söz edilmektedir ve buradan yola çıkarak Hititlerden beri süre gelen, politeist dünyanın ürettiği büyü geleneğinin değişmediğine vurgu yapılmaktadır. Türk-İslam dünyasında da Osmanlı padişahlarını koruduğuna inanılan üzerinde çeşitli rakamlar ve harflerin bulunduğu tılsımlı gömlekler, içlikler vb. eserler örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca Kur'an'da var olan üfürükçülüğün Hitit büyücülüğünde de olduğundan söz edilmektedir. Sihir kavramının din ile yakın ilişkisinden, ikisinden birinin diğerine kaynaklık ettiğinden bahsedilmektedir. Bölüm sonunda Sultan Veled'e atfedilen tılsımlı gömleğe ait görsel yer almaktadır.

İlk bölüm olan *İlk Büyü Ne Zaman Yapılmış Olmalı?* (17-21) başlıkta, büyü üzerine yazılan

* Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. senadenizli98@gmail.com
0000-0003-2563-1274

yazıların hangi dönem temel alınarak yazıldığından, Batılı tarihçiler tarafından hangi ayın tarihin en köklü uygulaması olarak bahsedildiğinden ve bunun nedenlerinden söz edilmektedir. Ayrıca mağara duvar resimlerinin prehistoryacılar için büyü ayının başlangıcı olarak sayıldığı vurgulanmaktadır. Yazar büyü ile ilgili olan kaynakları neolitik dönem ile başlatıp Kalkolitik, Eski Tunç çağları ile devam ettirmenin daha uygun olacağını ve nedenlerini açıklamaktadır. Bölümün sonunda Çorum'da bulunan Kılıç (Yeraltı) Tanrısı'nın görseline yer verilmektedir.

Hitit Büyüleri Kil Kitapları (21-57) isimli ikinci bölümde Asur ticaret kolonileri çağı boyunca levhalar üzerine kazınmış LAMASSU ciniyle bağlantılı tılsım ve büyüler hakkında bilgi veren Asur tabletlerinden bahsedilmektedir. Yazar Hitit kil kitaplarında geçen büyü malzemelerinde bu denli çeşitlilik olmadığını belirtmektedir. Büyü uygulamalarının Hititlerin dini ve sosyal yaşamının ne denli içine işlediğinin üstünde durulmaktadır. Hitit büyü uygulamalarının Mezopotamya etkisinden gelişiminden söz edilmektedir. Hitit sonrası Anadolu'da büyüsel uygulamaların devam ettiğine dair çeşitli örnekler yer verilmektedir. Hitit büyü ayının konularından, büyülerin nasıl bozulduğundan, ne şekilde uygulandığından, tıp ile büyü ilişkisinden ve ayrıca Hitit büyü kil kitaplarının tercümelerinin tarihsel ve güncel durumundan detaylıca bahsedilmektedir.

Hitit Büyücülüğünde Zaman ve Mekan (57-63) isimli üçüncü bölümde Hitit büyülerinin ne sıklıkla tekrar edildiğinden ve hangi mekanlarda yapıldığından bahsedilmektedir. Çatı, nehir, yol kenarı, çadır gibi çeşitli yerler örnek gösterilerek yapılan büyülerin içerikleri anlatılmaktadır. Mekanların Hitit dünyası için ne anlama geldiğinden bahsedilmektedir. Örneğin çukurun yeraltı ile yeryüzü birleştiren bir kapı olduğundan ve çukura hangi büyü nesnelere ne amaçla atıldığından söz edilmektedir. Ortaköy Sapinuu a kazılarında Ağılönü mevkiinde yapılan kazılarda çukurda bulunan nesnelere yer verilmektedir.

Dördüncü bölüm olan *Hitit Büyülerinin Uygulayıcıları* (63-67) başlıkta Hitit büyülerini uygulayanlar, yönetenler ve icra edenler otacılar için kil kitaplar içinde özel bir ayırım yapıldığından bahsedilmektedir. Aynı ayırımın Yusuf Has Hacib'in *Siyasetname'sinde* de yapıldığı vurgulanmaktadır. Çiviliyazı metinlerinde hekim ve büyücülerin gruplanışına yer verilmektedir. Erkek ve kadın büyücülerin oranlarından yola çıkarak, Hitit dini düşüncesine göre kadınların bu işte üstünlüğü olup olmadığı sorgulanmaktadır. İşlerinden öne çıkan büyücülerin isimlerinden ve büyü yaptıkları alanlardan bahsedilmektedir. Bölüm sonunda Hitit tapınak görevlilerine ait görsel yer almaktadır.

Hitit Büyücülüğünde Kullanılan Araç ve Gereçler (67-83) isimli beşinci bölümde Hitit büyülerinde, büyü yapan kişi, nedeni ve kullanılan malzemeler ayrı ayrı detaylı bir tablo halinde okuyucuya sunulmaktadır. Büyü uygulamalarında kullanılan araç gereçlerin yanında sözün de oldukça önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır. Büyü ayınlarında neden bu kadar çok malzeme kullanıldığı ve nasıl seçilmesi gerektiği anlatılmaktadır.

Bazı Hitit Büyü Ayınlarının Günümüze Yansımaları (83-89) isimli altıncı bölümde Hititlerin dini algılarının kökenine ve büyüün tutması için nelerin gerekli olduğundan ve büyü yapanın kaç kişi olduğunda bahsedilmektedir. Bağırsak hastalığına yakalanan bir çocuğa yapılan büyü üzerinden uygulama açıklanmaktadır. Bu noktada büyüün bazı kısımlarının Nasturilerin aşk büyü için yaptıklarına benzetilmektedir. Ayrıca büyüü güçlendirmek için yapılanlar anlatılırken eski Türk inançları ve Kur'an'daki benzer durumlara değinilmektedir. Lulimi koruyucu tanrının öfkesinden korunmak için yapılan bir ayın ve salgını etkisiz hale getirmek için yapılan bir başka uygulamadan bahsedilmektedir. Yazar günümüzde çeşitli durumlarda yapılan eylemlerin (gelin alma törenlerinde gelin ve damadın başına saç dökülmesi vb.) temellerini Hititlerin büyü ve ayın ritüellerine bağlamaktadır. Yine çeşitli örnekler Hitit büyülerinin güçlendirilmesi uygulamalarının günümüze yansımalarına dikkat çekilmektedir. Büyülerin çoğunun kara büyü niteliğinde kötü büyüler olduğundan söz edilmektedir. Kara büyüleri bozan yetkili büyücü Hepattarakki'nin

ağızından kil kitaplara yazılmış olan büyülere yer verilmektedir. Yazar büyü bozan Hitit büyücülerini ile günümüzdeki büyüleri bozanlar arasından bilgi bakımından hiçbir şeyin değişmediğine vurgu yapmaktadır.

Yedinci bölüm olan *Hitit Büyüleri Kil Kitaplarının Çevirisi* (89-285) başlıkta ise Anadolu-Hatti kökenli büyülere yer verilmektedir. Ambazzi isimli büyücü kadının felçli hastanın iyileşmesi için yaptığı büyü uygulamasından bahsedilmektedir. Hastanın fare kanı dökülmüş somun ekmeği yediği gibi birçok durum detaylıca açıklanmaktadır. Büyüde kırık bir paragraf yer almaktadır. Hantitassu isimli büyücünün ömrün kısalması endişesiyle icra ettiği ayinde dokuz gün boyunca neler söylendiği ve neler yapıldığı anlatılmaktadır. Büyüde yavru domuz, kürek vb. yer almaktadır. Devamında büyücü kadın Hattii a tarafından tanrıçaya nasıl kurban sunulacağını anlatıldığı ayin bulunmaktadır. Bu büyü için gerekenlerin somun ekmeği, bira dolu testi ve hasırdan bir sofraya olduğu bilgisine yer verilmektedir. Bölüm içinde bulunan büyülerden bazıları ise; Büyücü kadın Hepattarakki'nin büyü bozma ayini, kuş falcı Huu arlu'nun uğursuz sözleri/dedikoduyu bertaraf eden büyü ayini, kan ve kirlilik için İarri'nin icra ettiği ayin, kahin İrii a'nın kanın lanetini ve dedikoduyu arındırma ayini, Arzau alı büyücü kadın Allı'nın büyü bozma ayinidir.

Büyücü Kadın Mastigga'nın Babanın Evladıyla, Kocanın Karısıyla, Kardeşin Kardeşiyle Aralarının Açılması Durumunda Uyguladığı Sıcaklık Büyüsü Ayini CTH 404 (129-135)' başlıklı sekizinci kısımda ise büyücü Mastigga'nın ayin başında söyledikleriyle başlamaktadır. Ardından malzemelere yer verilmektedir; yağ, beş yufka ekmeği, tarna ölçüsünde tatlı somun ekmeği, incir, kuru üzüm; kertenkele beyaz ve siyah koyun, köpek yavrusu, kişniş, balık kuyruk yağı, bal mumu, kas ve kürektir. Bu kısım Mastigga'nın ailenin arasını düzeltmek için neler yapacağını anlatacağı sırada kesilmektedir. Devamında Arzau alı büyücü kadın Paskuu attı'nın iktidarsızlığa karşı uyguladığı ayin, salgına karşı büyücü Pulisa'nın ayini, büyücü kadın Uruu anda'nın iftiraya karşı ayinine yer verilmektedir. Ayinlerde çoğu paragrafın kırık olduğu belirtilmektedir.

Ardından Durmittali büyücü kadın Zuu i'nin Fırtına Tanrısı'ndan korkulması durumunda uyguladığı ayin, yeni bir tapınak veya ev inşa edilmesi durumunda icra edilen temel atma ayini, kralın bir yerde saray inşa ettirmesi durumunda icra edilen temel atma ayini, bir tapınak inşa etme ayini yer almaktadır.

Dokuzuncu bölüm olan *Kral ve Kraliçenin Dedikodu ve Hastalık Gibi Durumlardan Korunması İçin Düzenlenmiş Ayin* CTH 416 (165- 168) başlıkta ise tabletin baş kısmının yaklaşık beş paragrafının kırık olduğu belirtilmektedir. Büyüde leğen, sığır, heykelcik, çivi, kartal, bronz hançer, koyun, şarap, kilden askerler, yumak ipliği, çalı ve bardaklar bulunmaktadır. Devamında ise düşman sınırında icra edilen bir ayin, düşman bir kentte tanrıları dua edip çağırma ayini, karargahtaki salgına karşı icra edilen ayin, karargahta salgın olduğunda kuş falcısı Dantaku'nun ayini, doğum ayini, büyücü kadın Bappi'nin şifa ayini, koruyucu tanrının av çantası için icra edilen ayin; Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı'nın teskin edilmesi için icra edilen ayine yer verilmektedir.

Yeraltı Tanrıları İçin Büyü Ayini CTH 446 (185-192) başlıklı onuncu bölümünde ise kanı, kirliliği, korkuyu, yalancı şahitliği evden temizleyip arındırmak için yapılacaklar anlatılmaktadır. Güneş Tanrısı'na, Kahin tanrı Aduntari ve kadın kahin tanrı Zulki'ye ve diğer tanrılara söylenenler açıklanmaktadır. Büyüde kullanılan malzemelerden bazıları ise; nehir kenarı kili, hayvansal yağ, bal, şarap dolu dört testi, somun ekmeği, bulgur, lapa ezmesidir. Büyünün "Anunnaki" tanrıların huzurunda yapıldığı belirtilmektedir.

Devamında ise bir arı için icra edilen ayin, cenaze töreni ayinleri, cenaze ayini listesi vardır. Ardından "Hurri/ Kizzuu Atna Kökenli Büyü Ayinleri" yer almaktadır. Bunlardan bazıları; tanrıça İshara'nın Rahibi Ammihatna'nın ölülerin ruhu için ölüler evine bırakılan ekmeği ve yağ ile ekmeği, hayvansal yağ ve kadının kanının uygunsuz bir biçimde yedirilip içirilmesi sonucu kara büyü'nün

izalesi; Büyücüler Ammithatna, Tulbi ve Mati'nin tapınağa yapılan saygısızlığa karşı icra ettikleri ayin, büyücü kadın Papanikri'nin doğum sandalyesinin küvetinin hasar görmesi ve sandalyenin ayağının kırılması durumunda uyguladığı doğum ayini, Patili rahiplerinin icra ettiği bir doğum ayini, doğuran kadın için "çığlık atma büyüsü" ayini, Kizzuu atna ayini ve Samuha kenti ayinidir.

Sedirin Erkek Tanrılarını Yollardan Çekip Çağırarak İçin İcra Edilen Ayin CTH 483 (249-256) başlıklı on birinci kısımda söz konusu ayin Hatti ülkesini iyi ve mükemmel bir duruma getirmek için uygulanmaktadır. Tanrılara düşman ülkeye sırtlarını dönmeleri, kral ve kraliçeye iyilikte bulunmaları gibi dilekler yer almaktadır. Söylenenlerin ardından Taurisa kentine gidilmesinin ardından ayinin devamında neler yapıldığından bahsedilmektedir.

Devamında kader tanrıçaları ile doğum tanrıçaları Anzili ve Zukki'yi yollardan çağırma ayini, tanrılarını yollardan çağırma ayini, tanrı Hamrisha ayini, bir çocuğun doğumu öncesi ve sonrası icra edilen ayinler; Kizzuu atnalı bakımcı Zarpai'nin salgın için icra ettiği büyü ayini, kral ve kraliçe için icra edilen öküz ayininin ikinci kil kitabı yer almaktadır.

Hititlerde Büyü ve Ayin Kil Kitaplarının Katalog (CTH) Numaraları (285-293) kısmında her bölümün bulunduğu tablet kökenine göre ayrılarak numaralandırılmıştır.

Kaynakça ve Kısaltmalar'ın (294-305) ardından *Diğer Yerlerde Kullanılan İşaretler* (305) on üçüncü bölümünde Hitit büyü kil kitaplarından altı tanesinin görseline yer verilmektedir. *Dizin* (313-320) ile eser sonlandırılmaktadır.

Sonuç olarak eser Eski Anadolu'nun antikçağ kültür dünyasını okuyucuya sunmaktadır. Tarihi bütüncül olarak anlayabilmek için siyasi tarihin yanı sıra sosyal tarihi de bilmek gerekmektedir. Günümüzde pozitif bilimlerin hayatımızı dönüştürmesiyle birlikte geçmişte insanların rağbet gösterdiği alanlar gözden düşmüş, çoğu araştırmacının ilgilenmediği bir alan haline gelmiştir. Geçmiş bugünün perspektifiyle sınırlamadan o dönemin anlayışıyla incelemek için yaşam şartlarını, değerlerini göz önünde bulundurması yönüyle yazarın büyü konusunu araştırması literatürün gelişmesi açısından önemlidir.